

Mededelingen

van de STICHTING FAMILIE VIS VAN ZAANDIJK

nummer 26, februari 1994
 redactie: Anna Gosman-Vis, Piet Vis
 adres: De Wittestraat 5, 4301 MV Zierikzee

'Het Grote Huis' te Zaandijk

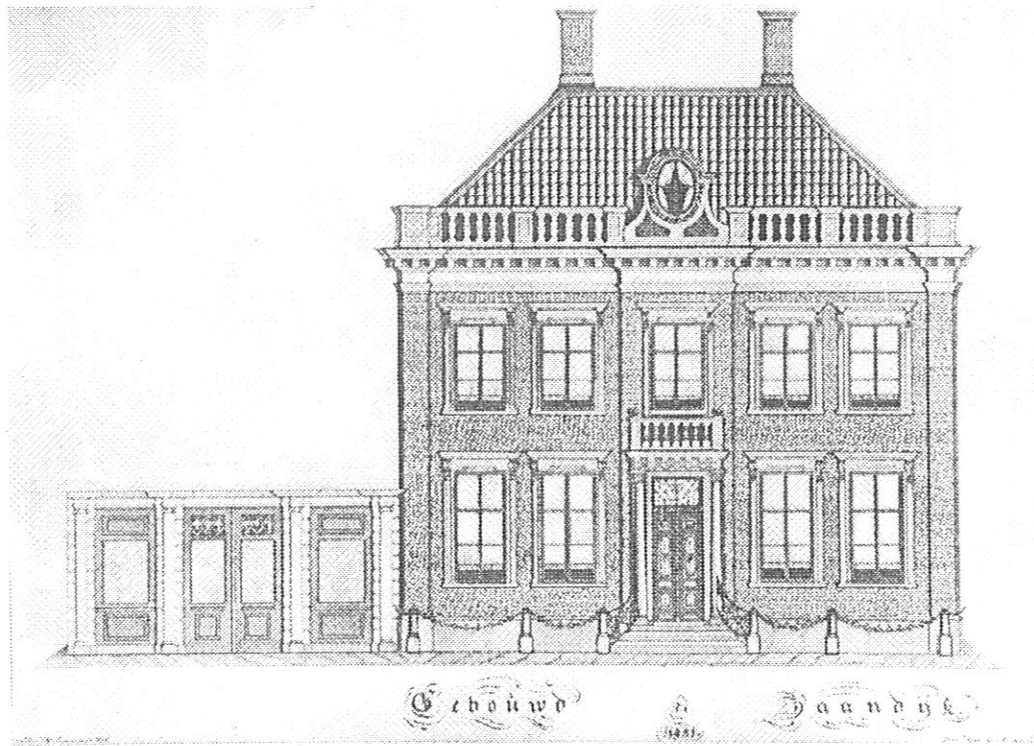
Het Grote Huis, met de klemtoon op 'huis' op zijn Zaan, is het grootste woonhuis te Zaandijk. Alleen het woonhuis van oom Pieter - neef Pieter Gerritsz. Vis was ooit groter, maar dit heeft de tijd niet overleefd (1754-1796). De geschiedenis van ons onderwerp begint in 1830, wanneer Cornelis Kuyper (1802-1845), verffabrikant te Zaandijk en gehuwd met Maartje Vis (1803-1854), waarschijnlijk door erfenissen hem en zijn vrouw toegefallen genoeg middelen had een huis voor hem en zijn gezin te laten bouwen.

Jan Jacobsz. Honig vermeldt in zijn dagboek in december 1831 het volgende: 'Dit jaar is alhier een nieuw huis voltooit geworden, waaraan men reeds voorleden jaar begonnen was te bouwen, behorende aan C. Kuyper. staende t 2 huis van de Karnemelksteeg, hetzelfde is een van de hoogste huizen aan de Zaan en heeft in deze tijd aan veele handen werk gegeven en zal wel eene aanzienlijke som van bouwing kosten, dog de eigenaar heeft de voldoening van in dezen werkeloze tijd veel nut door zijne middelen te hebben gestigd.' (DI III f.407) Het volgend jaar staat in hetzelfde dagboek: 'December. Dit jaar is het Nieuwe huis, dat Neef Cornelis Kuyper heeft laten bouwen voltooit en door hem betrokken.' (Idem f.502). Hoe het huis er toen uitzag is ons bekend door de nog aanwezige tekening, afgebeeld op pagina 193 van 'Vis A Saandyk'. G.J. Honig vermeldt in 'Van een Noord-Hollandsch dorp ZAANDIJK' (p. 34) dat de architect ene Kuyper uit Amsterdam was,

*Maartje Vis 1803-1854
 Litho H. Ditcher, 1855*

'Het Groote Huis'

het timmerwerk werd verzorgd door Jan van der Meer Meester timmerman — deze maakte ook de mooie tekening, hierboven nogmaals afgebeeld — en het metselwerk door Gerrit Meyer Gerritsz. Meester metselaar, en beiden gevestigd te Zaandijk. Deze Gerrit Meyer speelt later in de familie Vis een rol doordat zijn achterkleindochter Geertruida van Dillewijn van Wormerveer huwt met Jacob Hendrik Vis, zoon van Adriaan Gerritsz. Vis. Dat Gerrit Meyer een vakman was met uitstekend personeel blijkt ons uit de voor- en achtergevel, uitgevoerd in heel fijn metselwerk met dunne lintvoegen en nog dunnere stootvoegen. Maar zeer bijzonder zijn de vele stenen waaruit een hoek is gezaagd om de vooruit-springende zogenaamde hoeklisenen en middenpartij goed te kunnen uitvoeren. Deze hoeken zijn er met een handzaag uitgezaagd. Wat een vakmanschap! De bouwkosten waren er ook naar; volgens overlevering f 80.000,-.

Tot in het jaar 1845 heeft het gezin Kuyper er voorspoedig gewoond. In dat jaar sterft Cornelis Kuyper aan de gevolgen van een open botbreuk, opgelopen bij een sprong over de kerkhofmuur. Hij was te ongeduldig om te wachten tot de sleutel van het hek was opgehaald en de poort was opengemaakt. In diezelfde periode was hij al doende een textielbedrijf in Twente op te zetten (zie hiervoor 'Vis A Saandyk', p. 194 e.v.). Zijn weduwe zet dit voort en verhuist naar Goor. Dit heeft ook de verkoop van de Zaanse bezittingen tot gevolg. Het woonhuis wordt aangekocht door broer Jan Vis voor f 7.800,- met een overneming van f 220,-. Jan Vis heeft volgens overlevering een aantal onderdelen van het huis die veel onderhoud vergden, laten verwijderen. Zo verdween de balustrade op de kroonlijst en ook het piepkleine balkonnetje boven de voordeur. Van deze laatste verandering zijn bij goed bekijken van het metselwerk de sporen nog

Willem Adriaansz. Honigh
1809-1871

Maartje Jacobs Breet
1807-1885

te zien. Ook de hardstenen paaltjes met de kettingen daartussen verdwenen.

Jan Vis was, zoals we uit 'Vis A Saandyk' weten, niet gelukkig in zaken. Zijn bedrijf werd in 1861 geliquideerd. Zijn onroerend bezit werd verkocht. Het Grote Huis werd op 15 februari 1862 voor *f* 6.100,- met overneming *f* 75,- verkocht aan de slopersbaas Jb. Maas te Amsterdam. In de veilingaankondiging werd het huis omschreven als: 'Een dubbeld (groot) Koopmanshuis, gevestigd aan de weg en Zaan Nr. 147 Kad. Sectie A Nr. 897,783. Groot 8 R. 70 El met afzonderlijk staande bergplaats en mangelkamer.' Dit laatste apart staande gebouw stond aan de noordrand van het erf naast het huis, achter het fraaie hek. Zou ook dit 'Grote Huis' dezelfde weg gaan als het hiervoor vermelde van Oom Pieterneef? Nee, ook hier vermeldt het meer genoemde dagboek weer enkele wettenswaardigheden: '1862, 27 Maart.

Heden is voor onze woonplaats een gewichtige verkoop gedaan. Het verkogte huis, een der grootste en aanzienlijkste huizen der gemeente was door iemand gekogt, die besloten was hetzelfde te sloopen, doch gelukkig is door eene verkoop aan de Heer Dirk de Bruyn dit huis voor die ondergang bewaard gebleven. Zoo dat men het als een geluk mag noemen die verkoop nog in tijds is geschied, hebbende reeds een begin gemaakt met de opneming der straat agter en wegneming van eenig plantsoen. Door deze verkoop is ook 't huis thans door de Bruyn bewoond en daar bezuiden staande verkogt aan Simon Couwenhoven (Dl.V f.209). De prijs was *f* 6.000,-.' Deze Dirk de Bruyn heeft waarschijnlijk als naaste buur de werkzaamheden aangezien en misschien wel de tranen in de ogen gekregen en toen besloten: laat ik het maar kopen, dan blijft het tenminste behouden. De Bruyn was van beroep koopman en pelder met de molen

de Grauwe Gans tegenover Zaandijk, zo ongeveer waar nu restaurant 'de Hoop op de Swarte Walvis' staat op de Zaanse Schans. Zijn echtgenote was de in de jeugdherinneringen van Neeltje Mulder genoemde hoofdonderwijzeres van de zogenaamde Franse meisjesschool, Cornelia Helena Sepp. Deze bewoning door het gezin de Bruyn, met drie kinderen, een zoon Adrianus, en twee dochters Christina en Alida Wilhelmina, heeft niet lang geduurd. Mevrouw de Bruyn overleed in 1866. Dirk de Bruyn vertrok met zijn gezin naar Beverwijk en het huis werd wederom verkocht.

De koper was Willem Adriaansz. Honigh, overbuurman op het Gorterspad, waar hij de bewoner was van het huis met de fraaie gevel, toen overgenomen en bewoond door de weduwe Willem Vis, Neeltje Houttuyn. De koopsom voor het Grote Huis was toen weer hoger dan vier jaar eerder, namelijk f 8.000,-. Wie was Willem Honigh? Willem Adriaansz. Honigh was de zoon van Adriaan Cornelisz. Honigh en Geertje Willems Couwenhoven en broer van Geertje Adriaans Honigh, de vrouw van Gerrit Vis die weer een der broers van Maartje, Jan en Willem Vis voornoemd, was. Zijn voornaam kwam dus van de familie Couwenhoven, waarover we ook in 'Vis A Saandyk' kunnen lezen. Zijn beroep was koopman, olieslager en pelder.

Sedert 1832 was hij getrouwd met Maartje Jacobs Breet, dochter van Jacob Cornelisz. Breet en Grietje de Jager. Breet was papierfabriekster ter firma C. & I. Honig Breet, met de Veenboer en het Herderskind. Uit het huwelijk Honigh-Breet waren zes dochters en een zoon geboren. Hiervan stierven twee dochters en de zoon ongehuwd. Ook aan deze bewoners ging het leed niet de deur voorbij. Willem Honigh stierf te Amsterdam in de Beurs in 1871. Maartje Breet heeft haar echtgenoot overleefd tot 1885 toen ook

zij stierf. Na haar dood is een boedelbeschrijving opgemaakt, die ons een beeld kan geven van de enorme ruimte in het pand en hetgeen daarin werd aangetroffen. De beschrijving staat op 28,5 pagina's en de inboedel werd getaxeerd op f 6.113,10. Een opsomming van de vertrekken luidt als volgt: 'de vliering, de zolder, een kamertje op zolder, de zaal, een logeerkamer, een slaapkamer, de bovengang, de tuinkamer, de gang, het kantoor, de zijkamer, een andere zijkamer, de keuken en de kelder.' Het bijgebouw, hiervoor vermeld met bergplaats en mangelkamer, heeft nu een mangelkamer, een bergplaats en een walhuis. De gehele nalatenschap werd ook nu weer geveild, inboedel zowel als het onroerend bezit. Het Grote Huis wordt aangekocht door Jacob Latenstein, gehuwd met Neeltje Couwenhoven. Ook hier treedt de naam Couwenhoven weer op! Jacob Latenstein was koopman en verffabrikant met de molens 'de Rob', 'de Uil' en 'de Snijder' te Wormer. Na de brand van 'de Snijder' werd gewerkt met 'de Valk' te Zaandijk. Overigens zijn al deze molens verbrand: 'de Snijder' in 1884, 'de Rob' in 1888, 'de Uil' in 1899 en 'de Valk' in 1903.

Jacob Latenstein overleed in 1902 en zijn weduwe heeft nog vele jaren in het 'Grote Huis' gewoond. Zij is hierin opgevolgd door haar zoon Arend Latenstein, verffabrikant met 'de Zon'. Hij heeft echter het huis in 1928 met zijn gezin verlaten. Het huis is verkocht aan de firma Schipper, handel in porselein en aardewerk. In die tijd heeft het gefungeerd als woonhuis, kantoor en toonzalen, waardoor het vooral in de na-oorlogse jaren diverse verbouwingen heeft ondergaan. De tuin werd bebouwd met een groot magazijn en naast het huis is de fraaie poort afgebroken en daar is een doorgang met bovenwoning gebouwd. Na de verplaatsing van het bedrijf naar Wormer in 1977 is het huis verkocht aan buurman Goedhart, suikerwerkenfabriek.

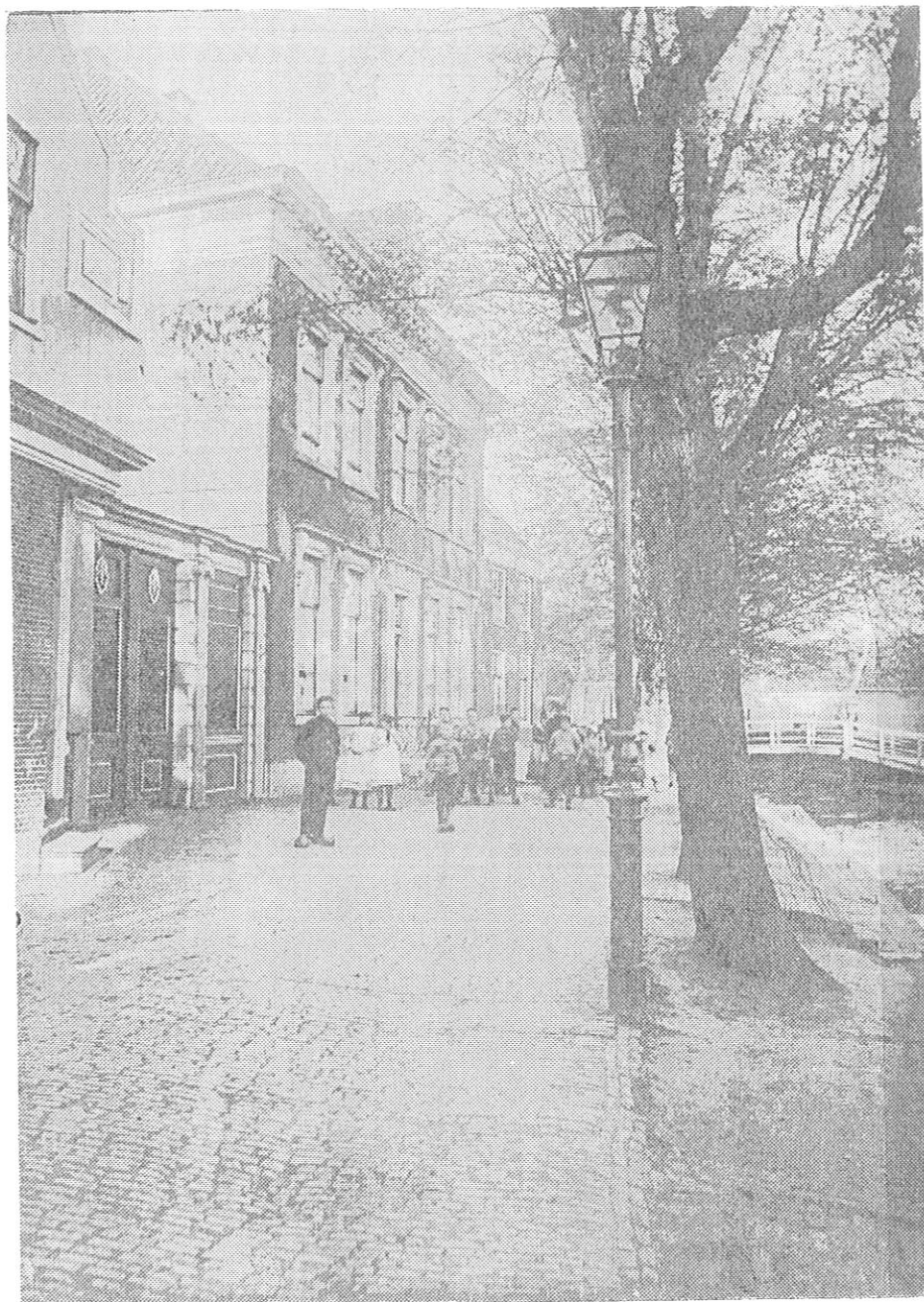

Dit bedrijf heeft het pand ook in 1977 verkocht aan advocatenkantoor Doorenbos en Wytema, die het pand een gedeeltelijke restauratie hebben doen ondergaan. De omliggende panden zijn eigendom gebleven van Goedhart. Op 5 juni 1993 hebben de afstammelingen

van Jacob Vis en Aaltje van Bergen het 'Grote Huis' mogen bezichtigen en ook bewonderen.

Simon Honig Janszoon

Doesburg, oktober 1993

Het Grote Huis in 1895
foto: P.C. van de Stadt

Ko Vis geportretteerd als grondlegger van Akzo

In het in mei 1993 verschenen boek 'De aartsvaders — Grondleggers van het Nederlandse bedrijfsleven'¹ verwondert de schrijver van dit boek, Wim Wennekes, zich erover dat Nederlanders zo weinig weten van de eigen economische geschiedenis. Hij voegt daaraan toe dat ze al helemaal niets weten van de grondleggers van het Nederlandse bedrijfsleven. Enigszins bitter constateert hij in verband daarmee dat nergens de belangstelling voor het verleden van het bedrijfsleven zo gering is als bij het Nederlandse bedrijfsleven zelf. Op enkele uitzonderingen na is het voor hem niet gemakkelijk geweest toegang te verkrijgen tot bedrijfsarchieven. Zijn jarenlange speurtocht heeft ondanks dat geresulteerd in een boeiend en goed gedocumenteerd boek, waarin een zestiental 'captains of industry' worden geportretteerd. Dit vuistdikke boek heeft terecht veel belangstelling gekregen, getuige ook de uitvoerige en lovende besprekingen in dag- en weekbladen.

Volgens Wennekes hebben de grondleggers van het Nederlandse bedrijfsleven er zelf het nodige toe bijgedragen dat niemand hen nog kent. De Nederlandse entrepreneurs hebben, met uitzondering van Albert Plesman en Anthony Fokker, de publiciteit ook niet bewust gezocht. Redenen voor deze terughoudendheid waren in enkele gevallen bescheidenheid en behoefte aan anonimiteit, zoals het geval is geweest bij Marten Mees en Frits Fentener van Vlissingen. Als voornaamste reden beschouwt Wennekes evenwel hun opvatting dat 'Jan Publiek' niets te maken had met wat zij binnen hun veelal besloten familie-ondernemingen deden.

Van de geportretteerde aartsvaders is Ko Vis (Jacob Pieter Vis 1858-1924) wellicht het meest in de vergetelheid geraakt. Zo komt het althans wel over uit de bespreking van het boek in de Volkskrant (15 mei 1993):

Neem Ko Vis — wie kent die naam nog? Jacob Pieter Vis was de aartsvader van wat thans Akzo is, met zeventien miljard gulden omzet het grootste chemische concern van Nederland. Maar Vis is vergeten, terwijl hij, afkomstig uit een geslacht van vishandelaren en korenko-

Jacob Pieter Vis

pers in Zaandijk, niet eens onbemiddeld was toen hij zijn leven besloot te wijden aan de zoutlagen onder Twente.'

Ko Vis was de grondlegger en eerste directeur van de Koninklijke Nederlandse Zoutindustrie en daarmee één

van de grondleggers van het chemieconcern Akzo. In overeenstemming met zijn betekenis voor het Nederlandse bedrijfsleven is aan hem in onze familiechroniek 'Vis A Saandyk' ook veel aandacht gegeven (pag. 250-265). Voor Wennekes was dit één van de bronnen waaruit hij kon putten. In 1984 had hij overigens al een uitvoerig artikel aan Ko Vis gewijd ('Geschiedenis van het Nederlandse zout', NRC, 2 juni 1984), dat in bekorte vorm in Mededelingen nr. 13 is opgenomen. In tegenstelling tot wat beschreven is in 'Vis A Saandyk' wordt door Wennekes geen aandacht besteed aan de problemen en tegenwerking die Ko Vis met zijn Zaanlandsche Zoutziederij in Zaandijk heeft onderzocht. Hij volstaat met de mededeling dat te Zaandijk de activiteiten werden gestaakt. Des te meer aandacht is gegeven aan de taaie volharding die Ko Vis aan de dag heeft gelegd bij de proefboringen in de Achterhoek en bij het verkrijgen van een concessie, waarbij hij te maken had met tegenwerking van de Tweede Kamer en van zijn collega-zoutzieders alsmede van Twentse textielabrikanten. Een volharding die in 1918 de zozeer verlangde concessie heeft opgeleverd, dertig jaar nadat hij kennis had genomen van het aanboren van zout water in Twente. De aartsvaders worden door Wennekes gekenschetst als stuk voor stuk rusteloze zielen met de haast manische behoefte iets blijvends te creëren, duivelskunstenaars met niet-aflatende dadendrang. Ko Vis wordt door hem verder getypeerd als een geduldig man, onvermoeibaar in zijn pogingen partijen bij elkaar te brengen, een taaie onderhandelaar. Wennekes' boek heeft Ko Vis voor een breder publiek uit de anonimiteit gehaald. Zijn betekenis voor het Nederlandse bedrijfsleven wordt er op bondige en heldere wijze in belicht. Toch is het niet de eerste keer dat er in een

algemeen werk aandacht wordt besteed aan Ko Vis. Ook in het omstreeks 1946 verschenen boek 'Grote Nederlanders'² komt hij voor. Wennekes maakt van dit boek geen melding in de literatuuropgave bij het hoofdstuk over Ko Vis, terwijl hij dat wel doet bij de hoofdstukken over Willem A. Scholten, Charles Stork en Zonen en Gerard en Anton Philips.

PV

1 Wim Wennekes, De aartsvaders — Grondleggers van het Nederlandse bedrijfsleven. Uitgeverij Atlas, Amsterdam-Antwerpen, 1993

2 J.J. Moerman en Dra. T. Klijnhout-Moerman, Grote Nederlanders. Uitgeverij G.B. van Goor Zonen, 's-Gravenhage-Batavia, z.j.

Vis directeur van zuidelijke conservatoria

Door onze kunstredactie

ROTTERDAM, 22 JAN. Lucas Vis, chef-dirigent van het Noordhollands Philharmonisch Orkest, is per 1 januari benoemd tot artistiek directeur van de nog op te richten tweede-faseopleiding van de conservatoria van Tilburg en Maastricht.

De discussie over de toewijzing van tweede-faseopleidingen moet nog beginnen en het contract met Vis zal worden verbroken als mocht blijken dat geen van beide conservatoria er een krijgt. Vis zal in de komende tijd de kwaliteit van beide conservatoria onderzoeken en meedenken over de manier waarop de nieuwe opleiding vorm moet krijgen.

Marcel Pinkse, directeur van het Brabants Conservatorium in Tilburg, hoopt dat de samenwerking tussen de conservatoria op termijn zal leiden tot „één conservatorium voor Zuid-Nederland, met twee lesplaatsen”.

NRC/HANDELSBLAD
22 januari 1994

Mutaties familie Heyme Vis (Vis II in Nederland's Patriciaat, 76e jaargang)

Xa2
(NP p. 434)

Patrick Vistrouwt 12 december 1993 te Jisp *Emmy Maria Elisabeth Jansen*, geboren 28 februari 1965 te Haarlem, schoonheidsspecialiste/visagiste.

VIIIe2
(NP p. 439)

Grietje Anna Vis is overleden te Sneek 10 januari 1994.

Stichting Familie Vis van Zaandijk

Secretariaat: Jan Hajo Vis
Spechtlaan 375
2261 BK Leidschendam

Familiereünie in 1994

De reeds aangekondigde familiereünie ten tijde van de viering van 500 jaar Zaandijk is definitief vastgesteld op zaterdag 10 september 1994. Als lokatie voor deze reünie heeft de gemeente Zaanstad zaalruimte in het nieuwe stadhuis de 'Bannehof' ter beschikking gesteld. De 'Bannehof' is gelegen in een nieuwbouwwijk in het Westzijderveld, binnen de grenzen van wat eertijds de gemeente Zaandijk was.

's Ochtends zullen één of meer causerieën over de historie van Zaandijk worden verzorgd. 's Middags staat een bezoek aan de tentoonstelling in het Zaans Historisch Museum op het programma. Daarnaast is er uiteraard gelegenheid andere activiteiten bij te wonen, die op die middag en avond worden georganiseerd door de Stichting 'Zaandijk 500'. Voor deze bijzondere reünie zullen buiten de familie Vis ook andere afstammelingen van Oudt Heyn worden uitgenodigd. Met hulp van het Archief van de gemeente Zaanstad hopen we er een aantal op te kunnen sporen. De uitnodigingen voor de reünie zullen eind juni worden verzonden.

Zaandijk 500 jaar

In de verschillende commissies van de Stichting 'Zaandijk 500' is hard gewerkt aan de voorbereiding van de vele activiteiten en festiviteiten ter gelegenheid van het 500-jarig bestaan van Zaandijk. Van enkele activiteiten volgt hieronder een kort overzicht:

- In het Zaans Historisch Museum wordt van 3 september tot en met 30 oktober een tentoonstelling gehouden die zal zijn gewijd aan de Zaandijker straatnamen. Over de straatnamen zal ook een boekje worden uitgegeven en er wordt een wandelroute door oud-Zaandijk samengesteld.
- In het fraai gerestaureerde oude Raadhuis van Zaandijk zal van 9 tot en met 11 september een tentoonstelling van werk van de schilderes Han Mes worden gehouden. Op zaterdag 10 september zullen daar drie olieverfschilderijen, vervaardigd door Zaanse schilders, worden verloot.
- Evenals bij het 400-jarig feest van Zaandijk in 1894 zal er een herdenkingsmunt worden geslagen. De voorzijde van de oude munt wordt opnieuw gebruikt, voor de achterzijde wordt een nieuw ontwerp gemaakt. De munten worden in karton verpakt per drie stuks. De prijs van zo'n trio zal f 20,- bedragen. De munten zullen tevens dienst doen als toegangsbewijs voor verschillende activiteiten.

Van de redactie

Onze ere-voorzitter Dirk Vis is behalve als bestuurslid van onze stichting vanwege zijn hoge leeftijd ook als redactielid teruggetreden. Hij blijft ons terzijde staan en we hopen nog menig artikel van zijn hand te kunnen plaatsen. In de redactie is hij opgevolgd door zijn dochter Anna Gosman-Vis. □

